

Sigrid Abiline, Lumi Kristin Vihterpal

Kunst ja visuaalkultuur 20. ja 21. sajandil

Kunstiajalugu gümnaasiumile. II kursus

Väljaandja kinnitab õpiku vastavust gümnaasiumi riiklikule õppekavale ning haridus- ja teadusministeeriumi poolt õppekirjandusele kehtestatud nõuetele.

Sigrid Abiline, Lumi Kristin Vihterpal

Kunst ja visuaalkultuur 20. ja 21. sajandil. Kunstiajalugu gümnaasiumile. II osa

Retsenseerinud Maarja Kell (Tallinna Reaalkool) ja Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus (Marika Agu, Kaarin Kivirähk, Sten Ojavee)

Kujundanud Heisi Väljak
Keeletoimetanud Piret Põldver
Korrektuur Elisabeth Kaukonen

Täname: Heie Marie Treier, Triin Toomesaar, Eesti Autorite Ühing, Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus, Eesti Kunstimuuseum, Tartu Kunstimuuseum, Eesti Arhitektuurimuuseum, Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum.

Õpiku koostamisel on kasutatud DigiÕppeVaramu kunstide valdkonna materjale.

Kirjastus on püüdnud ühendust saada kõigi illustratsioonide autorite või nende volitatud esindajatega. Palume neil, kellega me pole ühendust saanud, pöörduda kirjastuse Maurus poole.

ISBN 978-9949-641-59-8

Trükk: Printon

Autoriõigus: Maurus Kirjastus OÜ, 2020
Tartu mnt 74, 10144 Tallinn, tel 5919 6117

www.kirjastusmaurus.ee
tellimine @kirjastusmaurus.ee

Kõik õigused käesolevale väljaandele on seadusega kaitstud. Ilma autoriõiguse omaniku kirjaliku loata pole lubatud ühtki selle väljaande osa paljundada ei mehaaniliselt ega muul viisil.

Hea kunstihuviline!

Raamat, mida käes hoiad, toob sinuni kunsti peamised arengusuunad 20.–21. sajandil, tutvustab kuulsaid kunstnikke ja arhitekte ning nende loomelaadi ja tuntud töid. 19. sajandi lõpul alanud uuendusmeelse kunsti võidukäik on andnud üllatavaid tulemusi, vaimustanud ja vihastanud kunstipublikut, jõudnud kriiside ja seejärel uute väljendusvahenditeni. Kõike seda tundma õppida on põnev ja inspireeriv. Loodetavasti aitavad õpiku peatükid ja juuresolevad illustratsioonid sul paremini kunsti mõista ja väärtustada, sellest rõõmu ning naudingut tunda.

Autorid on teadlikult rõhutanud eri ajajärgude ajaloolist ja ühiskondlik-poliitilist tausta. Kunst ei sünni tühjuses, vaid etteantud tingimustega aegruumis. Poliitiline reaalsus võib vaba eneseväljendust soodustada või pidurdada.

Rohkelt on pühendatud ruumi Eestile, sest Eesti kooliõpilane peab tundma kultuuri, mille keskel ta elab. 20. sajand on Eesti jaoks olnud dramaatiline, meie kultuuri on mõjutanud mitmed katastroofid ja kultuurikatkestused. Eesti kunst on meie ümber – näiteks arhitektuur ja monumentaalkunst – ning muuseumides, kuhu on lihtne minna. Enne kui tõtata avastama laia maailma, oleks hea tunda oma kultuuriruumi. Eesti kunst on peaaegu alati käinud ühte jalga Euroopa ja muu maailma moodsa kunstiga.

Õpikus on pööratud piisavalt tähelepanu ka maailmakunsti arengule ning suurtele nimedele. Võimalust mööda on avatud ka kunstiteoste tausta. Kunstnike kujunemislugu ja eluloolised faktid ilmestavad tollal valitsenud olusid ning seovad looja paremini oma ajastuga. Õpiku maht ja autoriõiguse seadus piiravad lisatud illustratsioonide hulka. Kaks lisalugemiseks mõeldud peatükki ning loovust virgutavad mõtlemisülesanded on kättesaadavad õpiku veebiversioonis.

Kui 20. sajandi kultuurist on paljuski saanud juba klassika, siis 21. sajandi kunst alles otsib oma nägu. Õpik käsitleb uudset ja julgelt paljusid nüüdiskunsti teemasid ja probleeme. Nagu igasugune looming, ei pea ka tänapäeva kunst kõikidele vaatajatele ühtemoodi meeldima. Toetudes omandatud teadmistele ja kogemustele, kujunda julgelt oma enese seisukoht. Ära pelga astuda kunstiväljale, olgu haritud näitusekülastaja või uusi ideid kandva loojana.

Rõõmsat õppimist!

Autorid

Sisukord

1. Globaliseeruv maailm. Modernismi mõiste

Modernismi kujunemine ja areng 6

2. Tabatud hetk

Impressionism. Fotograafia süünd 14

3. Otsingud jätkuvad

Post- ja neoimpressionism 22

4. Kaduva maailma ilu

Juugend. Sümbolism 30

5. Metsikute kunst

Fovism. Ekspressionism 38

6. Staatika ja dünaamika

Kubism. Futurism. Kubofuturism 46

7. Modernistliku kunsti kulminatsioon

Abstraktsionism. Vene avangard 56

8. Pöörane eitus

Dadaism. Metafüüsiline maal 66

9. Alateadvuse triumf

Sürrealism 74

10. Moodsa keskkonna kujunemine

Modernistlik arhitektuur ja disain. Funktsionalism 84

11. Kunst võimu teenistuses

Totalitaarsete riikide kunst: sotsialistlik realism, natsionaalsotsialistlik kunst 92

12. Eesti astub pildile

Eesti kunst 19.–20. sajandi vahetusel 100

13. Raskusi trotsides

Eesti kunst 1905–1919 108

14. Omariikluse aeg I

Kunst Eesti Vabariigis 1919–1940. Maal ja graafika 118

15. Omariikluse aeg II

Kunst Eesti Vabariigis 1919–1940. Skulptuur ja arhitektuur 128

16. Pulbitsev energia

Abstraktne ekspressionism 136

17. Kõrge kunsti kriis

Neodada. Popkunst 144

18. Kirev kümnend

1960. aastad Lääne kunstis 154

19. Vähem on rohkem

Arhitektuur ja disain külma sõja aastatel 162

20. Umbesed aastad

Eesti kunst stalinismi perioodil 1944–1955 172

21. Nõukogude Lääs

Eesti kunst 1960.–1970. aastatel 180

22. Vaikne vastupanu

Eesti kunst 1980. aastatel 190

23. Modernismi kriitika

Postmodernism 200

24. Kes räägib? I

Soolisus, feminism 208

25. Kes räägib? II

Postkolonialistlik kunst 218

26. Piirid avanevad

Ida-Euroopa ja Eesti kunst 1990. aastatel. 20.–21. sajandi vahetus 226

27. Võimaluste paljus

Kaasaegne kunst Eestis 236

28. Inimese ajajärk

Kunsti arengusuunad 21. sajandil 248

Mõistesõnastik

. 256

Ajajoon 260

Modernismi ja postmodernismi võrdlustabel 262

1.

GLOBALISEERUV MAAILM. MODERNISMI MÕISTE

Modernismi kujunemine ja areng

Uusaeg ja uus aeg

Kunst ja selle ajalugu on otseses seoses oma ajastu ühiskondlike, majanduslike ja vaimsete protsessidega. Kunsti arengulugu mõjutavad nii vahetu kaasaeg kui ka sellele eelnenud perioodid. Tänapäeva iseloomustab järjest kasvav **globaliseerumine** ehk üleilmastumine – kogu maailma muutumine üha sarnasemaks, ühtsemaks majanduslikuks, sotsiaalseks ja kultuuriliseks ruumiks. Selgeid globaliseerumise ilminguid võis täheldada juba 19. sajandil. Uuenduslikud kunstinähtused, mis kujunesid 19. sajandi lõpul eeskätt Prantsusmaal Pariisis, jõudsid lühikese ajaga Euroopa äärealadele. Euroopa kultuuriruumi oli haaratud ka Eesti, mis Vene impeeriumi koosseisu kuuludes tegi 19. sajandil läbi kiire majandusliku ja kultuurilise arengu.

Esimest maailmasõda (1914–1918) peetakse kahe suure ajaloo-perioodi – uusaja ja lähiajaloo – piiriks. Uusaeg muutis Euroopa poliitilist kaarti, tõi kaasa sõdu ja revolutsioone ning pani aluse **koloniaalsüsteemile**. Eriti suured majanduslikud, ühiskondlikud ja poliitilised muutused toimusid maailmas 19. sajandil. Juba 18. sajandi lõpul Inglismaal alanud tööstuslik pööre levis järgneva sajandi jooksul üle kogu Euroopa. Tähtsaimaks majandusharuks sai tööstus, kujunes välja **industriaal-** ehk **tööstusühiskond**. Tehaste ja vabrikute kasvuga sai hoo sisse **linnastumine**. Muutus ühiskonna sotsiaalne koosseis, oluliseks jõuks kasvas **proletariaat** ehk töölisklass. Süvenesid sotsiaalsed lõhed – töölisklass elatus oma tööjõu müügist, viireledes toimetuleku piiril; kodanluse elatustase, nagu ka roll ühiskonnas, paranes.

20. sajandi alguseks oli maailmas kaheksa suurriiki: Suurbritannia, Prantsusmaa, Saksamaa, Itaalia, Venemaa, Austria-Ungari, Ameerika Ühendriigid ja Jaapan. Sajandivahetus oli **imperialismi** ehk suurriikide võimutsemise aeg. Riikidevahelised vastuolud kasvasid. Saksa keisririigist kujunes lühikese ajaga Euroopa ja maailma võimsamaid riike. 1890. aastatel jagunesid Euroopa riigid kahte vastandlikku leeri: ühel pool Saksamaa oma liitlaste Austria-Ungari keisririigi ja Itaaliaga, teisel pool Venemaa ja Prantsusmaa, kellega uue sajandi algul liitus Suurbritannia.

1914. aastaks olid pinged kasvanud sedavõrd, et puhkes paljusid maailma riike haaranud Esimene maailmasõda. Tohutute purustuste

ja kolossaalsete inimkaotuste kõrval tõi sõda kaasa Euroopa poliitilise kaardi muutumise. Vanade impeeriumide lagunemisel sündis hulk uusi rahvusriike (sh Eesti Vabariik). 1917. aasta oktoobripöördega Venemaal võimule tulnud bolševikud rajasid verise diktatuurirežiimi, mis püüdis ellu viia kommunistlikku utoopiat. Sõjajärgse demokraatia nõrkus ning 1929. aasta ülemaailmse majanduskriisiga kaasnenud majanduslikud ja sotsiaalsed vapustused löid soodsa pinnase diktatuuride tekkeks Itaalias ja Saksamaal. 1930. aastatel valitsesid autoritaarsed režiimid ka peaaegu terves Ida-Euroopas. Esimeses maailmasõjas lahendamata jäänud vastuolud viisid Teise maailmasõja (1939–1945) puhkemiseni.

Riikidevahelised pinged ja vastasseisud jätkusid ka 20. sajandi teisel poolel. Inimtegevuse mõju, pime usk tehnoloogiasse ja majanduskasvu on teravdanud 21. sajandi üleilmseid probleeme, nagu süvenev ökokriis, massiline ränne ja terrorism.

19. sajandi mõttesuunad

19. sajandil kujunesid välja mitmed filosoofilised õpetused, mille mõju ulatub kaugele 20. sajandisse ja tänapäevagi. **Positivistlikud** mõtlejad, nagu Auguste Comte (1798–1857) ja Herbert Spencer (1820–1903), arvasid, et filosoofia peab olema eelkõige teaduslik, st toetuma täppisteaduste kontrollitud faktidele. Positivistliku filosoofia põhimõtteid kajastasid kunstivoolud nagu impressionism ja eriti neoimpressionism: kunstnikud huvitusid optilistest efektidest ja asusid teaduslikult ning süsteemselt värve lõuendile kandma.

Materialistliku filosoofia esindajad, Saksa filosoofid Karl Marx (1818–1883) ja Friedrich Engels (1820–1895) olid seisukohal, et kõik olemasolev on materiaalne või sõltub sellest. Analüüsides 19. sajandi tööstusühiskonda ajaloolisest ja majandusteaduslikust küljest, töötasid Marx ja Engels välja töölisklassi filosoofia, arendasid välja õpetuse kommunistlikust ideaalühiskonnast ning näitasid

kätte tee selle saavutamiseks. Nad väitsid, et proletariaat peab revolutsioonilisel teel kukutama neid rõhuva kodanliku klassi. Oma õpetust pidasid nemadki teaduslikuks. Materialistliku mõttesuuna väljundiks kunstis võib pidada 19. sajandi keskel kujunenud realismi, mis oli oma kaasaja ühiskondlike vastuolude suhtes tundlik ja kriitiline.

Marxi ideede järgija oli Vladimir Lenin (1870–1924), kes viis 1917. aastal marksistliku teooria ellu Venemaal. Lühikesel ajaperioodil loodi bolševistlikul Nõukogude Venemaal revolutsioonilisest vaimust kantud uuendusmeelset kunsti, enne kui läbi kukkunud utoopia võttis totalitaarse diktatuuri vormi.

Materialism vastandus Saksa klassikalise **idealismi** koolkonnale, mille rajaja oli Saksa filosoof Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831). Idealistid pidasid vaimu esmatähtsaks, määravaks kõige materiaalse suhtes.

Idealistlik ja materialistlik filosoofia kajastuvad selgelt ka 20. sajandi kujutavas kunstis. Kumbki suund käsitleb **progressi** erinevalt. Progressi mõisteti tol ajal kui sirget ülespoole suunatud noolt, mida mööda inimkond sammub õnne ja täiuse poole. Optimistlikuks tulevikukäsitluseks andis põhjust teaduse ja tehnika seninägematult kiire areng. Helge tulevikustsenaariumiga seostus **utopistlik** maailmapilt, millele panid aluse juba renessansiaegsed utopistlikud filosoofid Thomas More, Tommaso Campanella jt. Marx ja tema järgijad tõlgendasid progressi lähtuvalt töötajast, töösuhetest ja tööriistadest. Nende järgi märgib ajaloo arengut tööriistade progress: inimkonna areng on kulgenud pihukirvest 19. sajandi masintootmiseni. Hegeli õpetuses hõlmab progress ideede maailma.

19. sajandi lõpul kogusid populaarsust erinevad idealistlikud **irratsioonalsed** filosoofilised suunad, mis eitasid nii positivismi kui ka materialismi ning mõistuse ainuvõimu, tähtsustades pigem vaimu. Need põhimõtted kajasid vastu 19.–20. sajandi vahetuse kunstis, juugendis ja sümbolismis.

Kunstielu 19. sajandil

19. sajandi alguse kunstis valitsenud klassitsistlikule stiilile järgnes romantism, sellele realism. Kunstistiilide ja -suundade vahetumise kõrval kulges aga ka teine, paralleelne ja väga oluline protsess – tekkis ja kasvas lõhe **ametliku** ja **sõltumatu** kunsti vahel. Käesolevas õpikus käsitletud moodne kunst, modernism, oli alguses vähe levinud. Modernistliku kunsti kõrval on alati eksisteerinud akadeemiline, traditsiooniline, mitte-modernistlik kunst. Modernistlik kunst, millest 20. sajandil sai kunsti kõrgeim, elitaarne vorm, pidi 19. sajandi lõpukümnenditel oma eluõiguse eest alles võitlema. Impressioniste pilgati mõnitati, neid peeti nähtuseks, mis seisab kunstist väljaspool. Postimpressioniste aga isegi ei kritiseeritud – neid lihtsalt ei märganud.

Iga-aastased suured riiklikud näitused Pariisi Salongis näitasid, milline kunst oli tunnustatud ja ametlikult heaks kiidetud. Sinna kõlbasid romantikute ja osaliselt veel ka realismi esindavate

kunstnike tööd, kuigi nimekaim realist, Gustave Courbet, eksponeeris oma töid 1855. aastal rõhutatult Salongist eraldi. 19.–20. sajandi vahetusel hakkasid ametliku ja sõltumatu kunsti piirid hägustuma, akadeemiline kunst asus vähehaaval üle võtma modernistliku kunsti võtteid. 1890. aastal Pariisi Salong lõhenes, edaspidi korraldati kahte erinevat ametliku Salongi näitust – ühes esinesid konservatiivsemad, teises uuendusmeelsamad ametlikud kunstnikud. 1884. aastal loodi Sõltumatute Salong, kus kunstnikud said üürida seinapinda žüriivaba väljapaneku jaoks. Kerkisid esile üksikud kunstikaupmehed, kellele pakkus huvi justnimelt kõige uuenduslikum kunst. 1903. aastal asutati Pariisis Sügissalong, kus näidati 20. sajandi alguse julgelt uudsete kunsti-suundade saavutusi ja korraldati postimpressionistide mälestusnäitusi. Seega oli 20. sajandi alguseks sõltumatu, moodsa kunsti seisund paranenud. Kunsti uuenduslikkust hakati pidama väärtuseks, laienes kunstipublik ja paranesid näitusevõimalused.

► Frédéric Auguste Bartholdi, **New Yorgi vabadussammas** (1886). Võimas uusklassitsistlik skulptuur seisab kõrgel postamendil. Kuju sisemise karkassi konstrueeris Prantsuse insener Gustave Eiffel. Aluse ja skulptuuri kõrgus kokku on 93 m; kuju valmistamiseks kulus 27 t vaske ja 113 t terast. Tegemist on Prantsusmaa kingitusega USAle saja aasta möödumise puhul Iseseisvusdeklaratsiooni vastuvõtmisest (1776).

Modernismi sünd. Maailmanäitused

Modernism, modernsus ja **moderniseerumine** on tervet ajastut hõlmavad katuserminid, mis iseloomustavad 20. sajandi kõige laialdasemaid protsesse poliitikas, majanduses, tehnoloogias ja kultuuris, sealhulgas kunstis. Modernistlikus kunstis mõisteti progressi läbinisti positiivsena – progress on see, mis ajalugu edasi viib.

Majanduse arenedes sündis idee korraldada suuri ülevaatlikke maailmanäitusi, mis on jätnud sügava jälje ka kunsti- ja arhitektuurialal. Modernismiperioodi juhatab sisse esimene maailmanäitus **Londonis 1851. aastal**. Näituse keskset paviljoni nimetati **Kristallpaleeks** selle õhulise ja kerge arhitektuuri järgi. Tööstusrevolutsiooni saavutusi eksponeeriva Kristallpalee innovaatiline insener-tehniline lahendus pani aluse edaspidisele raudtee- ja sillaehituse arengule, jõudes peagi pilvelõhkuja-arhitektuurini.

1889. aasta maailmanäitus **Pariisis** tähistas Prantsusmaa ajaloo suursündmuse, Prantsuse revolutsiooni sajandat aastapäeva. Selleks puhuks püstitas Gustave Eiffel Pariisi hiiglasliku rauast torni. **Eiffeli torn** on saanud Pariisi sümboliks, ehkki toona põlgasid Prantsuse intellektuaalid torni ära kui labase ja tööstusliku USA kultuuri pealetungi märgi. Näitusel ilmnas ühelt poolt oma aja ülim tehnoloogiline progress, teisalt koloniaalpärand, mida tänapäeval võib olla raske mõista. Pariisi maailmanäituse populaarseimaks paviljoniks osutus „neegriküla“ ehk inimloomaaed, kus eksponeeriti mustanahalisi.

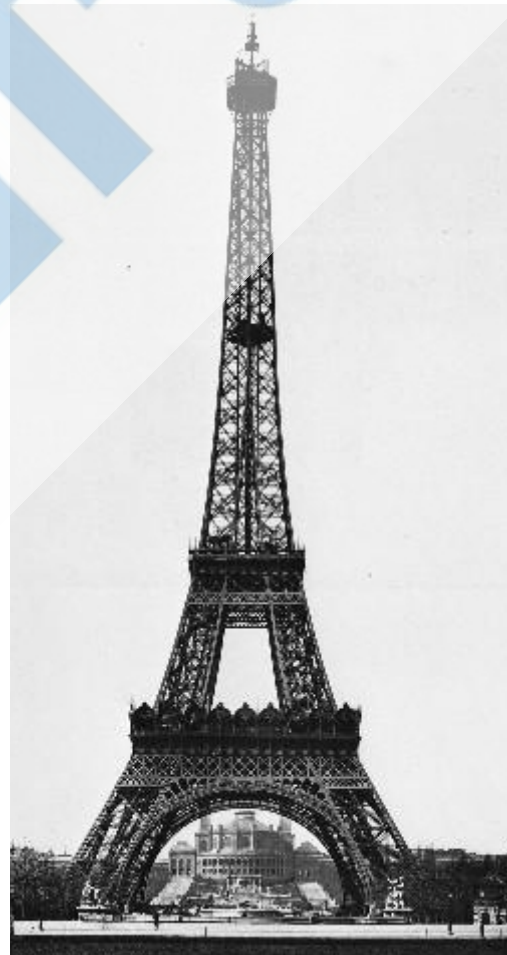
1893. aasta maailmanäitus **USAs Chicagos** tähistas Kolumbuse Uude Maailma saabumise (1492) 400. aastapäeva. Näitusel oli erakordselt tugev ühiskondlik ja kultuuriline mõju, see andis tõuke arhitektuurile ja kunstile, tõstis Chicago enesekuvandit ning andis hoogu Ameerika tööstuslikule optimismile.

◀ Elektriline köök kui tehnika-saavutus Chicago maailmanäitusel 1893. aastal.

▲ **Kristallpalee** ehk Londoni 1851. aasta maailmanäituse paviljon oli omal ajal uudse arhitektuurilise lahendusega ehitus, mis valmis terasest ja klaasist.

▲ **Eiffeli torn** (1889).

▲ Soome juugendlik paviljon 1900. aasta Pariisi maailmanäitusel. Paviljoni arhitekt Eliel Saarinen pani aluse Soome arhitektuuri ja disaini heale mainele ning läbilöögile. Maalijana osales paviljoni kujundamises Akseli Gallen-Kallela, Soome juugendkunsti särav täht.

1900. aasta maailmanäitus Pariisis oli märgiline – saabumas oli uus, 20. sajand. Pariisi maailmanäitusel oli tol korral väga kõrgetasemeliselt esindatud ka Soome (mis kuulus 1809. aastast autonoomse suurvürstiriigina Vene impeeriumi koosseisu). Soome juugendlik paviljon tähistas Põhjamaade kunstis valitseva rahvusromantismi kõrgajal Soome identiteedi ja eneseteadvuse tõusu. Hoone meenutas sakraalehitist ja samas põhjamaist talutaret.

Modernistlik kunstimudel hakkas murenema 1960. aastatel. Modernismi kriis süvenes 1980. aastatel ning saavutas haripunkti 1990. aastatel, kui oli langenud Nõukogude Liit. Modernistlik idee progressist koos utoopiate realiseerimisega on praeguseks läbi kukkunud.

Kuidas hinnata modernistlikku kunsti?

Modernistlikku kunsti hinnates tuleb silmas pidada paari asjaolu. Modernism pidas end kunsti kõrgeimaks vormiks, vastandudes akadeemilisele kunstile, samuti laiades rahvahulkades levinud massikultuurile. Modernistlik kunstiteos kaugenes looduslähedusest, hülgas realistliku käsitluslaadi. Modernism tegeles iga **kunsti-liigi ja tehnika omapäraga** ning püüdis kunsti **originaalsuse** poole. Modernistlik kunstikriitik hindas kunstis eelkõige selle **esteetilisi**, kunstipäraseid omadusi. Kunstnik pidi püüdlema selle poole, et luua jääva väärtusega töid, mis vääriksid kohta muuseumi püsiekspositsioonis. Modernistlik kunstnik võis endale lubada suurt vabadust ja murda tabusid. Kui kunsti esteetilised väärtused läksid vastuollu eetiliste või moraalseste väärtustega, eelistati esteetilisi. Modernistlik ajastu tõi endaga kaasa uue kunstnikutüübi – esteedi, kes peab nii oma elus, isikus kui ka kunstis olulisimaks esteetilisi väärtusi, kunstipärasust ja ilu.

Arusaam kunsti progressist. Avangardi mõiste

Ajaloo progressi idee kandus ka kunstiajaloo tõlgendamisse. Tekkis modernistlik kunstiteadus. Läänelik kunst paigutati ajateljel tõusvale noolele, millele märgiti sajandid ja stiilid. Varasemate sajandite kunsti käsitleti aegununa, seevastu 20. sajandi modernistlikku kunsti ja arhitektuuri hakati üha enam väärtustama ning see omandas järjest positiivsema tähenduse. Progressi-ideoloogia soosis kolonialismi ning õigustas Lääne silmis „mahajäänud“ kultuuride allutamist.

Sõna **avangard** pärineb militaarterminoloogiast ja tähendab eelsalka. Enne kui suur sõjavägi liikuma hakkas, saadeti luurele väike eelsalk ehk avangard. Modernismis oli avangardkunstnik see, kes sammus kõige ees mööda kunstiajaloo kujuteldavat progressinoolt. Eesti kunstnik Ando Keskküla (1950–2008) kirjutas 1989. aastal ajakirjas Kunst avangardkunstnikust: „Ta usub, et kunstil on arengu suund, ja talle on tähtis teha järgmine, radikaalne samm sellel kitsal, tulevikku suunatud joonel“.

▼ Materialiseerunud utoopia omamoodi näiteks linnaplaneerimises võib tuua Nõukogude korra ajal rajatud paneelelamu- ehk magalajoonid, mis praegugi laiuvad paljudes Eesti linnades.

▲ **Burj Khalifah** (2010) Dubais Araabia Ühendemiraatides on praegu maailma kõigi aegade kõrgeim ehitis. 828 m kõrgune hoone on 160-korruseline. Ent ilmselt ei jää kõrgeima hoone tiitel Burj Khalifahle kauaks. Juba on alustatud veelgi kõrgema, 1 km kõrguse hoone Jeddah Toweri ehitamist Jeddah linnas Saudi Araabias.

Kunsti progress ja poliitika

Paljud 20. sajandi kunstipoliitilised vaidlused ja võitlused muutuvad selgemaks, kui mõistame kunsti progressi tõlgendamise eri vorme ja nende seotust poliitikaga.

Abstraktne kunst Lääne-Euroopas ja USAs väljendas visuaalselt Hegeli „ideede progressi“. Figuratívne kunst, mida loodi Nõukogude Liidus, väljendas visuaalselt aga marksistlik-leninlikku „tööriistade progressi“. Abstraktse ja figuratiivse kujutamise viisi vastasseis osutus eriti ilmseks pärast Teist maailmasõda, külma sõja perioodil

(1948–1991), mil Nõukogude Liidus võidi n-ö valesi maaliv kunstnik vangilaagrisse saata. USAs valitses samal ajal aga abstraktse kunsti vaimustus, 1950. aastate USAs riskis figuratiivselt maaliv kunstnik sellega, et teda peeti kas fašistik või kitsikunstnikuks. Modernistliku kunsti mudelis tähendas stiil – mida ja kuidas kujutati – poliitilist seisukohavõttu, stiilist loeti välja kunstniku poliitilisi vaateid.

1977. aastal avaldas USA kunstnik ja kunstikriitik Suzi Gablik raamatu „Progress kunstis“. Ta jagas kunstiajaloo kolmeks suureks perioodiks: renessansieelne, renessansijärgne ning modernistlik kunst. Jaotuse aluseks võttis ta perspektiivi kujutamise.

▲ Amedeo Modigliani, „Kunstniku naise Jeanne Hébuterne'i portree“ (1918). Norton Simoni muuseum, Pasadena, USA. Itaaliast pärit kunstnik töötas peamiselt Pariisis. Erinevatest vooludest mõjutatuna kujundas Modigliani välja omalaadse stiili, millele on iseloomulik selge kontuur, pikaks venitatud figuurid ja nukker meeleolu.

► Marc Chagall, „Mina ja küla“ (1911). New Yorgi moodsa kunsti muuseum. Juudi päritolu ja Valgevenes (sel ajal Vene impeeriumi osa) sündinud Chagall veetis suurema osa elust Prantsusmaal. Chagalli loomingus segunevad Prantsuse moodsa kunsti ja Vene rahvakunsti mõjutused juudi usundi ja pärimustega. Säravate värvitoonidega töödes segunevad reaalsus ja nägemused. Tegelased ja motiivid Chagalli maalidel – majad, lehmad, kitsed, viuldajad, armastajapaarid, lillekimbud – korduvad, sageli asetatuna maali pinnale läbisegi, hõljumas ja lendlemas.

Gabliku järgi oli kogu senise kunstiajaloo mõte selles, et saavutada 1970. aastate abstraktse kunsti kõrge tase. Varsti pärast Gabliku teose ilmutumist hakkas Euroopas ja USAs usk progressi kõikvõimsusesse murenema. See viis **postmodernistliku** ühiskonna- ja kultuurimudeli tekkimiseni 1980. aastatel.

Mitte ainult vorm

Modernistlikku ehk moodsat kunsti mõistetakse enamasti üksteisele järgnevate, kiirelt vahelduvate -ismide jadana. Vormilisi tunnuseid ei tohi siiski üle tähtsustada. Kunstnike n-ö lahterdamine ei ole alati lihtne ega ka esmatähtis. Näiteks ei allu tavapärasele voolupõhisele käsitlusele isikupärased loojad ja suurmeistrid **Amedeo Modigliani** (1884–1920) ja **Marc Chagall** (1887–1985), kelle kunst lummas vaatajaid ka tänapäeval. Moodsa kunsti ajaloo käsitlemine voolupõhiselt aitab eelkõige orienteeruda mõjukate kunstnike ja oluliste kunstiteoste suures

hulgas ning paremini mõista kunsti arengut ja seda mõjutavaid protsesse.

Modernistlik kunst on oma arenguteel läbi teinud suuri muutusi, olles otseselt mõjutatud tehnika arengust. Aja jooksul on muutunud arusaamad ka kunsti olemusest, eesmärkidest ning hindamise alustest. Näiteks kasvas 20. sajandi algul huvi kunstiharidusest inimeste loodu vastu. Kunstilaadile nimega **naivism** on omane lapselikult detailne üksikasjade

väljajoonistamine ning perspektiivi-, anatoomia- ja kompositsioonireeglite eiramine. N-ö suurde kunsti mittekuuluvate naivistide maalides, näiteks prantslase **Henri Rousseau** (1844–1910) loomingus võib vaatajaid siirus ja vahetu kujutamise rõõm. 20. sajandi avangardkunsti on mõjutanud Gruusia naivisti, väljaspool kunstimaailma tegutsenud **Niko Pirosmánašvili** (ka **Pirosmani**, 1862–1918) omanäoline maalipärand.

▲ Henri Rousseau, „Lõvi eine“ (1907). Metropolitani muuseum, New York. Enne kunstile pühendumist tolliametnikuna töötanud Rousseaul puudus akadeemiline kunstiharidus. Rousseau nimi sai laiemalt tuntuks alles pärast kunstniku surma, kuid juba eluajal huvitusid tema loomingust mitmed modernistlikud kunstnikud.

1. Millised märksõnad iseloomustavad 19. sajandi Euroopat?
2. Selgita mõisteid „modernism“ ja „avangard“ kunstis.
3. Mida tuleb silmas pidada modernistliku kunsti hindamisel?
4. Kuidas on mõiste „progress“ erinevad filosoofilised ja poliitilised tõlgendused seotud kunstiga?

2.

TABATUD HETK

Impressionism. Fotograafia sünn

Ajalooline ja ühiskondlik taust

19. sajandi viimasel veerandil jätkus Lääne-Euroopas industriaalühiskonna kiire areng. Tormiliselt arenesid **teadus** ja **tehnika**. Võeti kasutusele esimesed automobiilid ja aeroplaanid, rajati trammiliine ja metroomid. Tehti avastusi teaduses, sh füüsikas ja optikas. Arenes fotograafia, leiutati kino, edusamme tegid uued sidevahendid nagu telegraaf, telefon ja raadio. Uus energialiik elekter tõi valguse paljudesse hoonetesse.

Tugevnes suurriikide omakasupüüdlik imperiaalistlik poliitika, uue hoo sai sisse kolonialism. Pead tõstis terrorism, atentaadid riigipeadele muutusid tavaliseks. Hakkas kujunema naiste õiguste eest võitlev **naisliikumine**. Muutusid vaba aja veetmise tavad – populaarseks sai bulvaritel jalutamine, kohvikutes istumine ja kabareede külastamine.

▲ Claude Monet, „**Impressioon. Tõusev päike**“ (1872). Marmottani Monet' muuseum, Pariis. Kunstikriitik Louis Leroy nimetas oma näituse ülevaates tööd üleolevalt visandiks ja kogu väljapanekut põlglikult impressionistide näituseks. Pilkavalt antud nimetus aga kinnistus uuele, seniseid tavasid murdvale kunstisuunale. Maal on valminud kiirete ja vabade pintslitõmmetega, et jäädvustada valgust enne selle muutumist, samas on töö läbimõeldud tervik.

Impressionismi üldiseloostus

Kunstiajalukku on sügava jälje jätnud Prantsuse maalikunstis **1860.–1870. aastatel** tekkinud kunstivool nimega **impressionism**. Sõna „impressionism“ tähendab prantsuse keeles muljet. Voolu nimetuseks sai see Claude Monet' esimesel impressionistide näitusel välja pandud maali „Impressioon. Tõusev päike“ järgi, mis kujutab kunstniku aknast avanenud vaadet Le Havre'i sadamale Põhja-Prantsusmaal.

Aastatel 1874–1886 toimus Pariisis kaheksa impressionistide näitust. Kunstnikele sai esialgu osaks mittemõistmine ja pilkamine, alles viimase näituse toimumise ajaks oli uus kunstivool leidnud tunnustust. Laiemat tähelepanu ja heakskiitu leidis impressionism alles 1890. aastatel, kui voolu kõrgaeg oli juba möödas.

Impressionism tähistab renessansist alates valitsenud kunstitraditsiooni lõppu, erinedes suuresti kõikidest varasematest kunstistiilidest ja -vooludest. Sellega on seletatav ka kunstipubliku esialgne laialdane hukkamõist ning põlgus uudsete maalide suhtes, mida peeti lõpetamatuks ja nende ainestikku sobimatuks. Impressionistide maalidest lihtsalt ei saadud aru – neis justkui puudus joonistus ja kompositsioon; näitusekülastajale polnud arusaadav, mida neis õieti peaks vaatama. Kui ebamäärased pintslilöögid olid veel kuidagi mõistetavad looduse kujutamisel, siis inimeste ja hoonete juures näisid need tolleaegse vaataja silmis selge lohakusena.

Impressionism kui kunstivool tekkis ja arenes täiuseni **Prantsusmaal**. Impressionism ei ole rangelt võttes koolkond, sellel puudub kindel manifest ja ühtne stiil. Impressionism ühendas mõttekaaslast, kes vahetasid ideid ja katsetasid uusi kunstilisi võtteid. Impressionistliku maalitehnika väljakujunemist on mõjutanud 19. sajandi Inglise kunstnikud John Constable ja William Turner, samuti Barbizoni

koolkonna maalijad. Muutunud maalikäsitlusele olid teerajajaks ka realismi esindajad. Näiteks väitis Gustave Courbet, et ta maalib ainult seda, mida näeb.

Impressionistid leidsid inspiratsiooni tol ajal Euroopasse jõudnud omapärasest Jaapani puulõikekunstist, selle lihtsusest ja puhastest, erkstatest värvidest. Mõju avaldas ka fotograafia, mis ärgitas tabama argielu põgusaid hetki ja mõjutas kompositsiooni otseselt juhuslikku kadreeringut.

Impressionistlik maalikunst pöörab tähelepanu eeskätt **õhu ja valguse** maalimisele; kuna need muutuvad kiiresti, tuli ka maalida kiiresti ja vabas õhus. Sageli maaliti ühest ja samast motiivist terveid **seeriaid** eri päevaaegadel ja erinevas valguses. Armastati heledaid, erksaid, rõõmsaid värve. Musta värvi peaaegu ei kasutatud (kui seda siiski tehti, otsiti musta sees omakorda erinevaid varjundeid). Kadus selge, rõhutatud kontuur. Värvide ja esemete **piirjooned on sulavad, hajuvad**; maalides ei kaetud pindu ühtlaselt ja siledalt (nagu oli tavaks akadeemilises kunstis), vaid maaliti väikeste pintslilöökidega, mille jäljed on lõuendil hästi näha. Suured muutused toimusid kompositsiooni alal: loobuti maali rangest, läbimõeldud ülesehitusest. Pildi kompositsioon oli justnagu juhuslik kaader elust, kus pildi serv võis vabalt poolitada figuuri. Uuendused ilmnisid ka maalide temaatikas: loobuti akadeemilise kunsti armastatud ajalooainelistest ja mütoloogilise sisuga kompositsioonidest, peamisteks said stseenid igapäevaelust, portreed, aktid, maastikud ning esimest korda hakati kujutama suurlinnaelu.

Impressionism maalikunstis

Impressionismi üks eelkäija oli Prantsuse kunstnik **Édouard Manet** (1832–1883). Ta oli impressionistidest vanem, õppinud Pariisi mainekas kunstikoolis École des Beaux-Arts'is ja 1860. aastateks kujunenud juba nimekaks realistliku suuna maalijaks. Manet on läinud ajalukku mitme omal ajal suurt kõmu tekitanud teosega. Tema maalides „Eine murul“ ja „Olympia“ on kasutatud klassikalisest kunstist tuttavaid süžeesid, kuid need on otsustavalt kaasaegseks muudetud. Maalimise laadilt ei ole need enam realistlikud. Ametlike kunstiringkondade

▲ Édouard Manet, „Eine murul“ (1863). Orsay' muuseum, Pariis. Maali süžee võttis Manet Itaalia kõrgrenessansi kunstniku Giorgione maalilt „Kontsert vabas looduses“. Manet' maalil on kaks alasti naist ja kaks moodsalt riietatud meest looduse taustal. Vaatajates tekitas maal šoki – see, mis oli lubatud mütoloogilises süžees, oli 19. sajandi olustikus sobimatu. Töö õhu- ja valgusekujutus oli harjumatu, värvid värsked ja puhtad – kõik see tekitas vaatajates võõristust ja halvakspanu. Vaba pintslikäsitsust peeti hooletuseks.

▲ Édouard Manet, „Olympia“ (1863). Orsay' muuseum, Pariis. See töö, mis samuti tõukus kunsti ajaloo suurtest eeskujudest, pandi 1865. aastal välja ametliku salongi, kus põhjustas tõelise pahameeletorni. Maalil justkui antiikse jumalannana kujutatud neius tunti ära Pariisi poolilmadaam. Ärritunud näitusekülastajad mõnitasid pilti, valvurid olid sunnitud maali saalist ära viima. Järgmisel päeval riputati töö nii kõrgele, et seda ei saaks täis sülitada ega vihmavarjuga torkida. Peale pildi sisu pahandas publikut ka maalimislaad, suured heledad pinnad, mis ei rõhutanud plastilisust.

põlualusena kujunes Manet'st tärkava avangardi isakuju, kelle looming inspireeris noori maalijaid.

Nimetatud kaks Manet' maali pole siiski veel päris impressionistlikud. Manet' viimane töö, raskest haigena maalitud „**Baar Folies-Bergère'is**“ on aga juba täielikult impressionistlik. Töö leidis ka tunnustust.

► Édouard Manet, „**Baar Folies-Bergère'is**“ (1882). Courtauld' kunstiinstituut, London. Esiplaanil näeme baaridaami ja selgelt välja maalitud esemeid. Baariruum ise on kujutatud peeglist paistvana, ebaselgete piirjoontega, valguselaikude väreloos.

Kuulsaim impressionist on prantslane **Claude Monet** (1840–1926). Monet õppis vabameelse õhkkonnaga kunstikoolis Académie Suisse'is Pariisis ja mitmes ateljees, elas ja töötas mitmel pool Prantsusmaal, aga ka Hollandis ja Londonis. Teda on mõjutanud Gustave Courbet' looming, hiljem Manet. Claude Monet oli sisuliselt impressionistide juht, järgides impressionistlikku maalimislaadi kogu oma loojakarjääri kestel.

Nooruses maalis Monet peamiselt figuraalkompositsioone, hiljem maastikke. Monet' maalidele on omased puhtad, heledad värvid, sidumata pintslitõmbed ja suur valguse intensiivsus. Monet' eesmärk oli loodusest saadud mulje terviklik jäädvustamine maalis, tabades õhu,

▲ Claude Monet, „**Aias**“ (1895). E. G. Bührle kogu, Zürich.

▲ Claude Monet, „**Heinakuhtad hommikuses päikesevalguses**“ (1890–1891). Erakogu. Sama motiivi maalis kunstnik korduvalt, eri päevaaegadel ja erinevas valguses.

▲ Claude Monet, „**Tiik vesiroosidega**“ (1897–1899). Princetoni ülikooli kunstimuseum, USA.

valguse ja värvide mängu peenimaidki varjundeid. 1890. aastatel hakkasid tekkima Monet' kuulsad seeriad – kunstnik kujutas sama motiivi eri päevaaegadel ja erinevas valguses. Monet' jaoks polnud tähtis mitte niivõrd motiiv ise kui õhk ja valgus selle ümber. Tema esimene seeria oli „Heinakuhjad“, järgnesid „Paplid“, „Vesiroosid“, „Roueni katedraal“ jt. Viimastel eluaastatel armastas Monet maalida oma koduaias Giverny külas Põhja-Prantsusmaal, kus keskendus eelkõige taimedele ja lilledele. Monet' viimasteks teosteks jäid vesiroosimaalid, mis moodustavad omaette sarja. Monet lõi elu jooksul umbes 2500 maali. Tema looming muutus aja jooksul järjest huvitavamaks tänu kunstniku eksperimenteerimisele vee- ja valgusefektidega.

Tuntud kunstnik on prantslane **Pierre-Auguste Renoir** (1841–1919). Renoir pärines vaesest lasterikkast rätsepa perest. Lisaks kunstile

oli ta andekas ka muusikas. Nooruses töötas Renoir nõudevabrikus, kus maalis portselan-nõusid. Õppides École des Beaux-Arts'is, tutvus kunstnik Monet'ga. Impressionismi jõudis Renoir alles küpses eas, ka polnud ta väga järjekindel impressionist.

Auguste Renoiri tööde teemad on ajastule tüüpilised: linn, eriti Pariis, olustikustseenid, portreed ja aktid. Renoiri maalimislaad on pehme ja lüüriline, koloriit särav ja õrn. Tema portreed on sensuaalsed ning psühholoogilisemad kui teistel impressionistidel. Portreedel kujutas Renoir eeskätt naisi ja lapsi; naised tema maalidel on kenad ja veetlevad. Renoiri inimesed on tulvil tervist, rõõmu ja ilu.

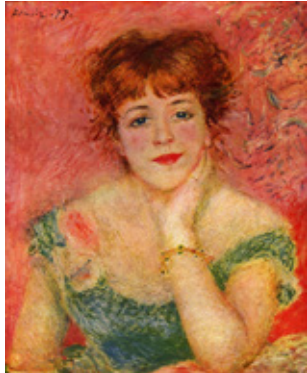
Värvitoonid Renoiri maalidel muutusid aja jooksul aina heledamaks, hiljem domineerisid roosa ja sinine. Vanemas eas pöördus kunstnik

▲ Auguste Renoir, „**Pidu Moulin de la Galette'is**“ (1876). Orsay' muuseum, Pariis. Maal kujutab tüüpilist 19. sajandi teise poole pühapäeva pärastlõunat Montmartre'i mäel Pariisis, kuhu pidulikult riietunud lihtrahvas kogunes vaba aega veetma, sööma, jooma ja tantsima. Renoiri ateljee oli sealsamas lähedal ja kunstnik käis ka ise sealsetel tantsuõhtutel.

▼ Auguste Renoir, „**Loož**“ (1874). Courtauld' kunstiinstituut, London. See meisterlikult maalitud, teatriloožis istuvat paari kujutav töö oli üks väheseid tunnustust leidnud maale impressionistide esimesel näitusel.

▲ Auguste Renoir, „Näitlejanna Jeanne Samary portree“ (1877). Puškini muuseum, Moskva.

▲ Edgar Degas, „Tantsijatar poseerimas fotograafile“ (1873–1875). Puškini muuseum, Moskva.

▲ Edgar Degas, „Juukseid kammiv naine“ (1888–1890). Metropolitani muuseum, New York.

klassikalisema laadi poole, siis huvi tõi ta ka skulptuurist. Üldiselt on Renoiri tööd rõõmsameelsed ja mänglevad. On öeldud, et kunstnik vaatas maailma rõõmsal pilgul ja tema modellidki näivad õnnelikud.

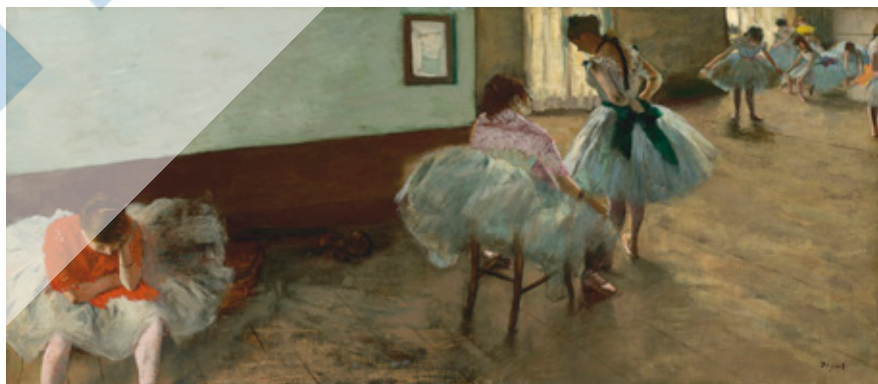
Nimekas Prantsuse kunstnik **Edgar Degas** (1834–1917) oli impressionist vaid teatud mõttes. Ise ta end nii ei nimetanud ja elu lõpul ta ka eemaldus impressionistidest. Degas’le ei meeldinud skandaalid ja avalikkuse suur tähelepanu, mis impressionistide näitusi saatsid.

Degas oli pärit jõukast kodanlaseperest ning sai hea akadeemilise kunsti-hariduse. Kohtumine Manet’ga muutis Degas’ loomingu suunda. Erinevalt impressionistidest ei maalinud Degas vabas õhus, vaid eelistas töötada ateljees. Degas’ maalidele on iseloomulik kõrge silmapiir ja pildiserva poolt pooleks lõigatud figuurid.

Lemmikteemad leidis Degas suurlinna elust: naised – sageli tualetti tegemas –, hobuste võidu jooks, kohvikud jne. Eriti armastas Degas kujutada balletistseene. Rohkem kui tantsu ilu ning graatsilised poosid huvitas kunstnikku tolleaegse balletimaailma varjatud pahupoole kujutamine. Baleriinid, tihtipeale alaealised, olid sunnitud aega veetma rikaste liiderlike härrasmeestega, keda võib näha mõne maali tagaplaanilgi. Degas’ maalide kompositsioon tundub sageli juhuslik nagu vaade kaamerasilmast. Degas oli kunstnikuna pigem kujutatava külm ja kiretu fikseerija.

Degas eelistas pastelltehnikat. Tema töödele on iseloomulikud külmad heledad toonid, eriti armastas kunstnik sinist. Samuti oskas Degas hästi edasi anda liikumist ja kunstlikku valgust. Vanemas eas, juba peaaegu pimedana, harrastas ta ka skulptuuri. Degas’ loomingut muudavad impressionistlikuks tähelepanu pööramine valgusele, heledad värvitoonid ning püüe fikseerida mööduvat. Degas’le omane plastilisus ning maalide sisulise külje rõhutamine ei ole impressionistlik.

▼ Edgar Degas, „Tantsutund“ (1879). Rahvusgalerii, Washington. Degas eelistas etenduste asemel kujutada baleriine pigem lavatagustes stseenides, proovides ja tundides. Tantsijad ei poseeri kunstnikule, lõuendile on püütud juhuslik hetk.

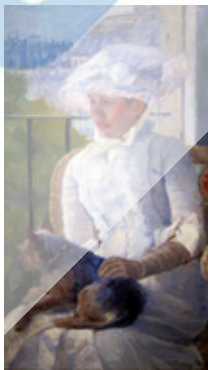

Impressionistide hulka kuulub ka prantslane **Camille Pissarro** (1830–1903). Kunstnik sündis kaupmehe peres St. Thomase saarel Kariibi meres toonases Taani koloonias. Pariisi saabus ta 1855. aastal. Mõjutatuna Manet' ja Monet' laadist, hakkas Pissarro 1860. aastatel maalima impressionistlikult, olles ainuke kunstnik, kes võttis osa kõikidest impressionistide näitustest. Hiljem liitus ta neoimpressionistidega. Pissarro maalis peamiselt maastikke ja linna-vaateid. Tema maalidel võib tihtipeale näha päikese-
küllaseid välju ja aedu, sageli on maalidel ka inimesed. Elu lõpul, kui nägemine oli muutunud kehvemaks, maalis kunstnik läbi akna või mälu järgi Pariisi vaateid.

Impressionist oli ka **Alfred Sisley** (1839–1899). Inglise päritolu kunstnik sündis ja elas Prantsusmaal. Sisley maalis varjundirikka valgusekäsitlusega Pariisi-lähedasi maastikke, eriti hästi õnnestusid tal talvised vaated. Kunstnik maalis järjepidevalt väljas, isegi südatalvel. Sisley elas pikka aega ainelises kitsikuses, tunnustust leidis tema loominguline pärand alles pärast kunstniku surma.

Märkimisväärse jälje impressionismi ajalukku on jät-
nud ka naiskunstnikud. Jõukas ja kunstilembeses peres kasvanud **Berthe Morisot** (1841–1895), rokokookunst-
nik Jean-Honoré Fragonard'i järeltulija, sai mitmekülgse
hariduse, võttes tunde ka näiteks kuulsalt meistritl Camille
Corot'lt. Morisot kujunes üheks impressionistide rühmituse
olulisemaks liikmeks, osaledes impressionistide kaheksast
näitusest seitsmel. Loomingulist lähedust tundis Morisot
Édouard Manet'ga (kelle vennaga ta
abiellus), kunstilised mõjutused olid
vastastikused. Morisot' tuntuimad
maalid kujutavad naisi, emasid ja lapsi
igapäevaste tegevuste juures.

USA kunstnik **Mary Cassatt**
(1844–1926) asus 1874. aastal elama
Prantsusmaale. Kolm aastat hiljem
tutvus ta Degas'ga ning liitus imp-
ressionistidega. Ka Cassatt maalis
eelkõige emasid koos lastega nende
tavapärastes sotsiaalsetes ja pere-
kondlikes rollides, rõhutades eriti
ema ja lapse vahelist sidet. Huvitav
on ka Cassatti graafika, tema peened
ja õrnad ofordid.

▲ Mary Cassatt, „Tütarlaps akna juures“ (1885). Rahvusgalerii, Washington.

▲ Camille Pissarro, „Bulvar Montmartre'il talvisel hommikul“ (1897). Metropolitan muuseum, New York. 19. sajandi kolmandal veerandil viidi Pariisis ellu ulatuslikud linnaehitusprojektid: linnasüdame ümber, tihti vanade linnamüüride asemele, rajati avarad puiesteed. Bulvaritest on saanud omamoodi Pariisi sümbolid ja Pissarro linna-vaadetest impressionistliku maali klassikalised näited.

▲ Alfred Sisley, „Aas“ (1875). Rahvusgalerii, Was-
hington. Sisley pintslikäsitlus meenutab Monet' oma.
Sisley tööd on sageli kergelt idüllilised ja romantilised.

◀ Berthe Morisot, „Häll“ (1872). Orsay' muuseum, Pariis. Maalil, mida eks-
poneeriti esimesel
impressionistide
näitusel 1874.
aastal, on kujutatud
kunstniku õde kiigu-
tamas lapse hälli.

Impressionism skulptuuris

Impressionism skulptuuris ilmnes ennekõike materjalide peenes ja nüansi-rikkas pinnatöötles ning püüdes jäädvustada mööduvat hetke. Prantsuse skulptor **Auguste Rodin** (1840–1917) on impressionistliku skulptuuri rajaja, kes avaldas tugevat mõju kogu 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse Euroopa skulptuurile. Rodin kasutas mitmesuguseid materjale (peamiselt marmorit ja pronksi) ning tehnikaid. Paljud Rodini tööd on materjalist vaid osaliselt välja raiutud, need oleksid justkui pidevas muutumises, kasvamises või kahane-mises, suutmata mahtuda etteantud raamidesse. Rodin oli meister keeruliste liigutuste tabamisel. Erinevalt impressionistlikust maalikunstist on Rodini looming jõuline ja pateetiline, selles võib leida ka sümbolismi elemente.

Ka skulptuuris kerkis esile andekaid naiskunstnikke, kellest nimekaim on **Camille Claudel** (1864–1943). Claudel õppis skulptuuri Académie Colarossis Pariisis – see oli väheseid kohti, kus said kunsti õppida ka naised. 1884. aastal alustas ta tööd Rodini ateljees, saades kuulsale skulptorile assistendiks, modelliks ja muusaks.

◀ Auguste Rodin, „**Calais' kodanikud**“ (1884–1889). Victoria Tower Gardens, London. Psühholoogiliselt pingestatud skulptuurigrupp kujutab episoodi Saja-aastasest sõjast, kui Prantsuse põhjarannikul asuv Calais' sadamalinn alistus inglastele (1347). Kuus linna-kodanikku viivad Inglise kuningale Edward III-le alandlikult linna võtmed, et päästa linn hävingust. Rodin soovis, et skulptuur ei oleks mitte lihtsalt vaadeldav, vaid lausa füüsiliselt tunnetatav. Iga figuur väljendab imekalt erinevaid meeleoluvärvundeid.

◀ Auguste Rodin, „**Mõtleva**“ (1879–1889). Rodini muuseum, Pariis. Rodini tuntuim skulptuur on teostatud nii marmoris kui ka pronksis. Selle pingul keha ja enesesesüüvinud olek on saanud keskendumise ja loovuse tuntud sümboliks. Kuju algne idee oli kehastada Itaalia luuletajat Dantet. Skulptuur on detail „Põrguvärvadelt“, kavandatava tarbekunstimuuseumi ukselt, mis Rodinilt telliti ja millel skulptor kavatses kujutada Dante „Jumalikust komöödiast“ pärinevat Põrgu osa. Enam kui 200 kujutist hõlmav üks ei saanud kunagi valmis. Samuti jäi ehitamata muuseum, millele see oli mõeldud. „Mõtleva“ skulptuur kaunistab ka Rodini hauda Meudonis Pariisi lähistel.

▶ Auguste Rodin, „**Põrguvärvad**“ (1880–1917). Orsay' muuseum, Pariis.

▲ Auguste Rodin, **Honoré de Balzaci monument** Rodini muuseumi aias Pariisis. Rodini jäädvustus Prantsusmaa suurimast romaanikirjanikust oli sedavõrd radikaalne, et 1891. aastal esitatud tellimus tühistati ja skulptuur püstitati Pariisi alles 1939. aastal. Traditsiooniliselt realistliku või idealiseeritud portree asemel on Rodin loonud jõulise kujutise, mis seisab justkui sammast. Skulptuuri vabalt langevat rüüd ei killusta mingid detailid. Uudsed väljendusvahendid sobivad suurepäraselt Balzaci kui kirjaniku võimsa geeniuse esiletoomiseks.

